

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Trio Tora – tar ton

Aldo Clementi: *Studi* (1956)

Zoltán Jeney: *Hold* (ur *12 Songs*) (1975–83)

Peter Hansen: *Trio för trumpet, violin och piano* (2015) – uruppförande

Lars Hallnäs: *Minnen... konstruktioner...* (2000)

—paus—

Aldo Clementi: *Invenzione 3* (2002)

Peter Hansen: *En kranförarmelodi* (2002?) – uruppförande

Summer Air Sketch (90-tal?)

I after 199 (2000/2015)

Zoltán Jeney: *Selfies* (2015) – uruppförande

Lars Hallnäs: *Decemberdagar -00* (2000)

Tora Thorslund, trumpet

Anna Lindal, violin

Kristine Scholz, piano

Söndag den 27 september 2015, kl. 16.00

Caroli församlingshem, Borås

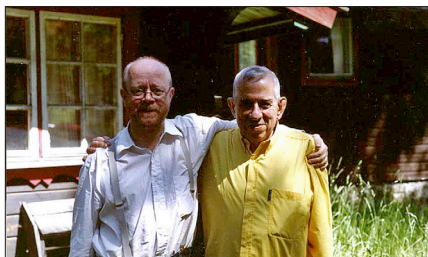
För ett antal år sedan stötte vi på ett verk för den tämligen osannolika kombinationen trumpet, violin och piano. Upphovsman: **Aldo Clementi** (1925–2011). Titel: *Studi*. Komponerat: 1956 – det vill säga mitt under Darmstadt-epoken, de osannolika instrumentkombinationernas förlovade tid.

Mycket riktigt: ”Darmstadt”, svarade Clementi lakoniskt och med en lätt urskuldande ton, när han tillfrågades om detta ungdomsverk. Och visst bär den här musiken sin tids tecken – men den transcenderar dem. Här finns en motivisk klarhet och koncentration liknande den i Clementis verk från senare år.

– Det här är en upphöjd, närmast sakral musik, säger Peter Hansen. Clementi befattar sig inte med världspolitiken. Han hör till tonsättarkårens andliga skrå (tänk bara på Webern) – till dem som söker den rena klangen, ett slags andens Eden. I *Studi* föregrips rentav Stravinskys sena verk, exempelvis *Movements* (1959), liksom det även kan föra tankarna till den sene Liszt.

1975–83 komponerade **Zoltán Jeney** (f. 1943) en rad sånger för sopran, violin och piano vilka samlades under titeln *12 Songs*. *Hold* (Måne), till Sándor Weöres’ dikt, består av en enkel följd av nio ackord som ges tre olika gestalter. I den mellersta sjunger sopranen en enda tonhöjd, här ersatt av trumpeteten:

Hold. / Holt bolt. / Volt kort hord. / Zord folt. / Hold.

Peter Hansen och Aldo Clementi utanför den senares kompositionsfriggobod på Värmdö 2001.

Peter Hansen (f. 1958), vars musicerande gått lite på sparlåga under senare år, har på senare tid funnit ny lust till komponerandet, vilket bland annat resulterat i ett verk skrivet för denna konsert:

”I min nya trio finner man fyra satser som är vitt skilda i såväl temperament som uppsyn. De är dock sprungna ur samma källa, samsas sinsemellan på ett civiliserat vis och har också varsin lilla historia att berätta. Trion komponerades under några

blåsig sommarkdagar, ofta i samband med promenader i det fria där musiken tog form för mitt inre och sedan vid hemkomsten noterades på små papperslappar och bitar av gamla notpapper för att senare sammanställas i en partiturskiss – precis som på vresige Luddes tid alltså. Andra satsen var den första som kom till mig medan jag avnjöt en kall öl på vår veranda med en magisk solnedgång som mäktig fond. Några dagar senare i naturens hägn bland fjärilar och myggor kom första och därefter fjärde satsen i rask följd. Jag tänkte först nöja mig med dessa satser men insåg efter någon vecka att det behövdes en långsam tredje sats för att stabilisera tonbygget.”

Vi saxar också något av det Hansen skriver direkt till musikerna, lite mer mellan skål och vägg, så att säga:

Sats 1: Fjärilar. Strukturen är visserligen polyfon, men det är inte linjen som skall framhävas. Den skall snarare smygas in. Stillsamt och nästan innerligt! Klang! Sempre legato! När det gäller temposänkningarna (och satsen som helhet) kan man tänka sig en vision av stearinljus som så sakteliga brinner ner och slocknar. Mer disig impressionism än skärande neoklassicism!

Sats 2: Intermezzo. I början: Restaurangtrio (utan för mycket vibrato!) som musicerar på en liten lusthusliknande scen i barockstil i en kurort i en liten centraleuropeisk stad en varm sommarsolnedgångseftermiddag. I slutet: i fjärran mjuka kullar och ängar... *som från kullar uti fjärran sträcker sig till fjärran kullar* (F. Kafka)

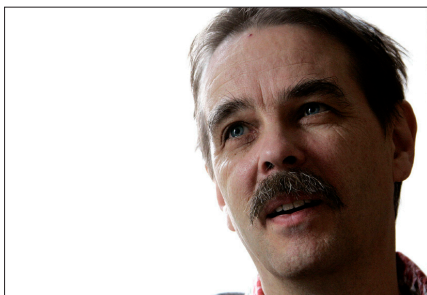
Sats 3. Stjärnfirmament. Samtidighet och klangbalans är alfa romeo i detta adagio religioso. Sordiner.

Sats 4. Sommar och hårt trafikerade motorvägar som beledsagas av kraftledning. Mjuk trafikrytm med mjuka omkörningar. Drömde en natt om en bisarr skridskotävling där det gällde att åka baklänges fortast! Därav albertifrosseriet. Visst släktskap med Sats I och II. Vänsterhanden i pianot spelas à la basso continuo. Dock ej ”tidstypiskt” utan – som man sade förr – ”musikantiskt”.

Lars Hallnäs (f.1950): *Minnen... konstruktioner...* är titeln på en samling om nio stycken för piano, påbörjad 1999: Åtta ”enstämmiga kanoner” baserade på två olika teman och fyra olika kanontekniker plus en avslutande ackordisk sats. Två av dessa kanontekniker kommer även till bruk i *Decemberdagar -00*. I den här framförda versionen spelas först en kanon på piano, därefter samma kanon ännu en gång, nu tillsammans med var sin kanon i de båda övriga instrumenten. Samma tema utsätts alltså för tre olika kanontekniker samtidigt.

Tonsättarens anvisning lyder: ”Styckena skall spelas ’molto legato’, som en sammanhängande klanglig helhet där klang bildar botten för melodifragment som skymtar förbi. Tänk ’harmonik’ och leta efter fragment av gömda melodier.

I en kanon spelar vi samma sak igen samtidigt som vi fortsätter. I en enstämmig kanon är fortsättningen i viss bestämd mening samma sak som början, samtidigt som den är just en fortsättning.”

Liksom **Aldo Clementis** *Studi* hör hemma i Darmstadt-epoken, gör även hans första *Invenzione* det – en miniatyr på två minuter för den egenartade men tidseigna kombinationen violin, mandolin, dragspel och basstrumpa (1962). *Invenzione 2* för två pianon skrevs till pianoduon Scholz-Persson 2002 och *Invenzione 3*, som följde senare samma år, tillkom på beställning av Rikskonserter för Trio Toras konsert på Stockholm New Music året därpå. Stycket är tillägnat Lars Sandberg.

Invenzione 3 är, som ofta hos Clementi, en samtidigt mycket enkel och mycket intrikat historia. Kompositionen utgår från ett litet mollpräglat fyrtonsmotiv som genast upprepas baklänges varefter resultatet spegelvänds. Redan denna lilla melodi, som görs till föremål för en elaborerad kanonstruktur, presenterar alltså motivet i samtliga omvändningar. Rytmskt varieras den med hjälp av tre olika serier med notvärden. Som mest hör vi en sexstämmig kanon i fyra olika tonarter. Stycket byggs upp i tre delar som överlappar varandra, varav den andra – på ett för Clementi vid den här tiden typiskt manér – börjar en halvton lägre och vänder hela konstruktionen upp och ned. *Invenzione 3* är en uppfinning, sannerligen.

En kranförarmelodi, skriver Hansen ”är ett ofullbordat skissutkast till en ofullbordad sats ur ett ofullbordat minioratorium för liten orgel, crotales/vibrafon och sex damröster. Jag valde några avsnitt ur Jonas bok ur King James Bible från 1612 som

i all sin poetiska och mustiga, engelska språkdräkt fascinerade mig. Jag gjorde några små utkast i form av satser, responsorier, recitativ och ett litet orgelpreludium. Endast ett par korta satser – däribland kranförarlåten finns kvar. Jag tror mig minnas att tiden för detta projekt låg strax efter millennieskiftet – låt säga 2002?”

De två utan tvekan mest framträdande aspekterna i Peter Hansens musik är kontrapunktik och harmonik. Om *En kranförarmelodi*, som är en trestämmig kanon, är ett exempel på det förra, så är *Summer Air Sketch* ett prov på det senare – en renodlad harmoniprogression.

”Sommarskissen tillhör de talrika mikrokompositioner för klaviaturer som jag roade mig med framförallt under 90-talet och där de flesta oförtjänt fick rubriken *World News*. Jag kan tänka mig att den är från andra hälften av 90-talet, är dock osäker.”

Om sitt bidrag till Trio Toras första konsert i februari 2001 skrev Peter Hansen då: ”Ett par dagar före julhelgen fick jag en förfrågan (...) om en komposition till denna 199:e konsert. Trots att det inte var så mycket tid att vinka på, kändes det rätt att låta julhelgens mörker upplysas av flitens lampa, och en vecka efter förfrågan levererades stycket. Titeln är en parafra på en av Beatles första låtar men har inte ett dyft med denna att skaffa.” (Beatles-låten i fråga heter *One after 109*.)

Nu berättar han vidare: ”Materialet till *1 after 199* (2000 rev. 2015) kom från mitt havererade symfoniprojekt, ett projekt som åren 1994–98 påskyndade mitt åldrande på ett sorgligt vis. Det digra skissmaterialet från denna förolyckade symfoni hamnade så småningom i alla möjliga miljöer som exempelvis några konstmusikkammarlåtar, orgelimpromvisationer i kyrkan och i logen och i syntpopmelodisammanhang! Jag har som vanligt hållit nere spelmanvisningarna till ett absolut minimum. Vill man ge musiken en expressionistisk, freudiansk touche à la Wien 1912 kan violinisten spela sul ponticello på framför allt tremoloställena. En harmonmute på trumpeteten förlämnar klangen en charmig touch av rökig amerikansk jazzklubb år 1955.

Till Ny Musiks 100:e konsert 1992 tecknade **Zoltán Jeney** ett stort anlagt självporträtt, betitlat *Self-quotations* (1991). Det var ett slags polyfont collage i fyra satser, helt uppbyggt av citat ur egna kompositioner. Nu, nästan en kvartssekel senare, återkommer han till samma idé, men tar denna gång några snapshots i den nya tidens format – *Selfies*, även denna gång ett verk i fyra satser:

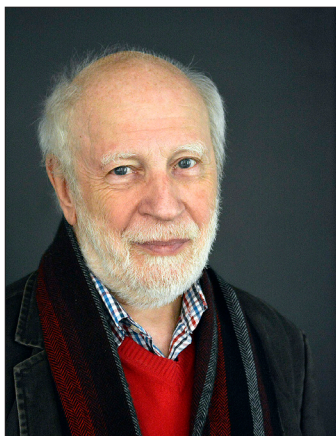
Nr. 1 (... recall Satie) Ett collage av material ur pianoverket *Transcriptions automatiques* (1975), vilket är just vad titeln utlovar, nämligen en automatisk transkrip-

tion, i detta fall av Erik Saties *Descriptions automatiques*, som helt enkelt vänds upp och ned.

Nr. 2 (... the hidden Heraclitus) Den lilla enstämmiga melodin *Heraclitus in H* från 1980, som fått utgöra grund för så många Jeney-verk, kommer här åter till användning, även om vi i detta fall endast hör dess rytm; själva tonhöjderna har så att säga dolt fötterna i floden.

Nr. 3 (... fughetta) Bygger på ett äldre material som aldrig kommit till användning i något avslutat stycke.

Nr. 4 (... the mirrored Moon) Precis som månen speglad i en vattenyta är samma måne och ändå inte, är denna sats identisk med *Hold*, men ändå annorlunda.

Trumpeten har dykt upp tidigare hos **Lars Hallnäs**, dels som en mycket solitär solist i ensembleverket *När dagens ljus...* (1979), dels fullkomligt dränkt av virvlarna från fem slamrande marschtrummor i *När kungen kommer...* (1989) – ett öronbedövande men utsökt stycke. I *Decemberdagar -00* har den en helt annan roll. Redan genom titeln antyder tonsättaren ett förhållande till tidigare verk som *Vinterdagar* (1981), *Sommardagar* (1995) och *Augustidagar -96*.

Med samtliga dessa verk, liksom med *Song* (1973), finns ett släktskap både vad gäller musikaliskt stämningläge och satsteknik. Tonsättaren beskriver det som ett formmässigt arbete med melodifragment, och i detta fall även med kanontekniker. De båda satserna är två olika speglingar av samma material, vilket bland annat återspeglas i att trumpetens och violinens stämmor byter plats.